WELL-BEING DĚTÍ A DOSPÍVAJÍCÍCH: PSYCHOSOCIÁLNÍ KORELÁTY ŠTĚSTÍ A ŽIVOTNÍ SPOKOJENOSTI

WELL-BEING OF CHILDREN AND ADOLESCENTS: PSYCHOSOCIAL CORRELATES OF HAPPINESS AND LIFE SATISFACTION

Jakub Pivarč[1]

[1] Sociologický ústav Akademie věd České republiky, v. v. i.

Abstrakt

Studie prozkoumává vliv psychosociálních faktorů ve vztahu k subjektivnímu hodnocení pocitů štěstí a spokojenosti u dětí/dospívajících ve věku 10–18 let. Míra štěstí/spokojenosti byla zjišťována pomocí dotazníku Subjective Happiness Scale a Students' Life Satisfaction Scale na vzorku 1975 respondentů. Výsledky výzkumu dokládají, že respondenti se považovali za šťastné a spokojené, avšak s narůstajícím věkem byla zaznamenána klesající tendence. Významným prediktorem well-beingu dále bylo prostředí, v němž respondenti prožívali své dětství, přijetí pečující osobou a vnímaný typ osobnosti.

Klíčová slova: *štěstí, životní spokojenost, děti, dospívající, kvantitativní výzkum*

Abstract

This study explores the influence of psychosocial factors on the subjective assessment of happiness/satisfaction of children/adolescents aged 10–18. The degree of happiness/satisfaction were measured using the Subjective Happiness Scale and Students' Life Satisfaction Scale in a sample of 1975 respondents. The results show that respondents considered themselves happy and satisfied, however, with increasing age there was a decreasing tendency. Significant predictors were also the environment in which respondents experienced their childhood, acceptance by the caregiver, and personality.

Keywords: *happiness, life satisfaction, children, adolescents, quantitative research*

1 Úvod

Významně vyšší pozornosti výzkumům štěstí a spokojenosti u dětí/dospívajících, včetně studií orientovaných na well-being žáků v prostředí škol, je věnováno v zahraniční literatuře a mezinárodních šetřeních (Delgado et al., 2020; PISA, 2019). V českém výzkumném kontextu není této otázce věnována náležitá pozornost. Detailněji není prozkoumán ani vztah mezi mírou prožívaného štěstí a spokojeností a tím, které psychosociální faktory mohou u dětí/dospívajících v dané souvislosti hrát významnou roli. Účelem tohoto příspěvku je proto na základě vlastních empirických dat přiblížit tuto tematiku.

2 Teorie

Štěstí a spokojenost představují základní konstrukty subjektivní osobní pohody (well-being). Štěstí je definováno jako stav, ve kterém pozitivní emoce dominují nad negativními, a životní spokojenost, která reflektuje rozumové hodnocení vlastního života jedincem.

Výzkumy ukazují, že nízká míra prožívaného štěstí v období školního věku má významný vliv na vývoj osobnosti a může ovlivňovat inteligenci, kreativitu i školní výkon. Naopak, vyšší míra spokojenosti působí v tomto období především jako „nárazník" proti negativním vlivům, je spojována také s lepšími studijními výsledky, pozitivnějšími interpersonálními vztahy (s vrstevníky, rodiči, učiteli), zdatností, nadějí či postoji ke škole (Clarke, 2020).

Empiricky bylo doloženo, že významnějšími koreláty štěstí/spokojenosti jsou individuální faktory (temperamentové rysy, spiritualita, prostředí, v němž probíhá socializace dětí nebo přijetí pečující osobou) spíše než sociodemografické charakteristiky dětí/dospívajících (pohlaví, věk).

3 Metodologie výzkumu

Cílem této studie je zodpovědět výzkumnou otázku: Liší se míra štěstí/spokojenosti u dětí/dospívajících ve věku 10–18 let z hlediska vlivu pohlaví; věku; vzdělání; prostředí, v němž respondenti prožívali dětství; subjektivního hodnocení bezpečí a podnětnosti tohoto prostředí; hodnocení pocitu přijetí ze strany pečující osoby; spirituality a vnímaného typu temperamentu?

Výzkumným nástrojem byl standardizovaný dotazník Subjective Happiness Scale (SHS) (Lyubomirsky & Lepper, 1999) a Students' Life Satisfaction Scale (SLSS) (Huebner, 1991). Konstruktová validita a reliabilita české verze 4položkové (SHS), resp. 7položkové (SLSS) škály byla ověřena.

Sběr dat byl realizován v souladu s etickým kodexem České asociace pedagogického výzkumu v roce 2020 on-line na dostupném vzorku 1975 respondentů.

4 Výsledky

Výpočty mnohonásobnou lineární regresí (metoda Enter) ukázaly, že respondenti se celkově považovali za šťastné a spokojené. Zjištění tohoto výzkumu podporují trend, který na základě řady výzkumných poznatků dokumentuje, že s narůstajícím věkem dětí klesá míra prožívaného štěstí ($\beta = -0{,}082$; $p < 0{,}01$) a spokojenost ($\beta = -0{,}115$; $p < 0{,}001$), a to zejména u dívek. Je však třeba poznamenat, že tyto prediktory, jako pohlaví, věk a vzdělání, vysvětlovaly zhruba jen 1 % rozptylu míry štěstí a spokojenosti, a tedy jejich vliv byl z hlediska věcné významnosti spíše zanedbatelný. Toto zjištění je tak v souladu se zahraničními studiemi, které přikládají větší důležitost individuálním faktorům ve vztahu k well-being dětí/dospívajících, ale i dospělých (Brown & Rohrer, 2020; Proctor et al., 2009). Dále se ukázalo, že za nejméně šťastné a spokojené se považovali ti, kteří prožívali dětství v institucionálním zařízení typu dětského či azylového domova, diagnostického nebo výchovného ústavu (ve srovnání s dětmi z úplných rodin). Podobně ti, kteří nepociťovali přijetí pečující osobou (např. rodičem, pěstounem, vychovatelem apod.), považovali prostředí, v němž vyrůstali, za nebezpečné a nepodnětné, označili se za melancholiky a nebyli duchovně založeni, vykazovali statisticky a věcně významně nižší míru osobní pohody.

5 Závěry a diskuse

Přestože na well-being dětí/dospívajících působí jak vlivy individuální, tak i faktory sociodemografické, tento výzkum poukázal, že sociální prostředí, ve kterém respondenti prožívali své dětství/dospívání, a subjektivní pocity přijetí pečující osobou, významně více ovlivňovaly jejich subjektivní osobní pohodu než faktory jako věk, pohlaví nebo vzdělání. Z výsledků vyplynulo, že za výrazně méně šťastné a spokojené se považovali respondenti, kteří se ocitali

v institucionálním zařízení a nepociťovali přijetí pečující osobou, což koresponduje s jinými výzkumnými nálezy (Delgado et al., 2020). Zjištění tohoto výzkumu mohou sloužit k přehodnocení dosavadního dominantního segregačního postoje české společnosti včetně politiky v oblasti péče o zranitelné skupiny dětí/dospívajících. Česko patří v porovnání s ostatními evropskými státy k těm zemím, kde počet umisťovaných dětí/dospívajících do institucionální péče je jedním z nejvyšších. Deinstitucionalizace včetně posílení pěstounské péče o tyto děti, které by jinak byly umístěny do kolektivního zařízení (např. dětského domova), může být významným pozitivním východiskem k celkovému posílení sociální inkluze.

Poděkování

Studie vznikla s podporou Akademie věd ČR na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace RVO: 68378025 v rámci projektu „Prekoncept štěstí a životní spokojenosti u populace dětí a mládeže“.

6 Literatura

Brown, N., & Rohrer, J. (2020). Easy as (Happiness) Pie? A Critical Evaluation of a Popular Model of the Determinants of Well–Being. *Journal of Happiness Studies*, *21*(1), 1285–1301.

Clarke, T. (2020). Children's wellbeing and their academic achievement: The dangerous discourse of 'trade-offs' in education. *Theory and Research in Education*, *18*(3), 263–294.

Delgado, P., Carvalho, J., Montserrat, C., & Liosada-Gistau, J. (2020). The subjective well-being of Portuguese children in foster care, residential care and children living with their families. *Child Indicators Research*, *13*, 67–84.

Huebner, S. (1991). Initial development of the Student's life satisfaction scale. *School Psychology International*, *12*(3), 231–240.

Lyubomirsky, S., & Lepper, H. (1999). A measure of subjective happiness: preliminary reliability and construct validation. *Social Indicators Research*, *46*(2), 137–155.

Organization for Economic Co-operation and Development (OECD). (2019). *PISA 2018 results (volume III): what school life means for students' lives*. Paris: OECD Publishing.

Proctor, C., Linley, A., & Maltby J. (2009). Youth life satisfaction: A review of the literature. *Journal of Happiness Studies*, *10*(5), 583–630.